

ESTANDARIZATU GABEKO SOLASAK
nola eman ikasliburuetan

ESTANDARIZATU GABEKO SOLASAK nola eman ikasliburuetan

Andres Alberdi

Ikasmaterialetako hizkuntzaren
egokitasun-irizpideak finkatzeko
Aholku Batzordea

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

HEZKUNTZA, UNIBERTSITATE
ETA IKERKETA SAILA

DEPARTAMENTO DE EDUCACIÓN,
UNIVERSIDADES E INVESTIGACIÓN

Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia

Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco

Vitoria-Gasteiz, 2009

Lan honen bibliografia-erregistroa Eusko Jaurlaritzako Liburutegi Nagusiaren katalogoan aurki daiteke: <<http://www.euskadi.net/ejgvbiblioteca>>.

Argitaraldia: 1. a, 2009ko maiatzean
Ale kopurua: 3.000 ale
© Euskal Autonomia Erkidegoko Administrazioa
Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila
Internet: www.euskadi.net
Argitaratzailea: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia
Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco
Donostia kalea, 1 - 01010 Vitoria-Gasteiz
Inprimaketa: Grafo, S.A.
ISBN: 978-84-457-2973-1
Lege-gordailua: BI-1829-2009

Sarrera

Hezkuntza Sailak 1982. urtean EIMA (Euskal IkasMaterialgintza) izeneko programa abian jarri zuenetik, ardura bizia izan du euskarazko eskola-materialak sortzen laguntzeko, materialgintza hori diruz laguntzeko, kalitatea bultzatzeko eta bertako hizkuntza-trataera zaintzeko. Gure ikastetxeetan erabiltzeko 400etik gora ikasmaterial argitaratzen da urtean, eta ezin nola-halako euskara moldearekin konformatu eta etsi; izan ere, eskola-materiala, ikasleen eredu ez ezik, efektu biderkatzailerako handiko eragilea ere bada hizkuntzaren trataeran.

Ez gara ezerezetik abiatzen, jakina. Euskararen oinarrizko legeak eta Euskaltzaindiaren arau eta gomendioak aintzat hartzeaz gain, orain arte egindako estilo-liburuetatik ere ugari jaso dugu, dudarik gabe. Motz geratzen dira, ordea, sarri askotan eskola-munduko testuei dagokienez. Hutsune horiek betetzera dator, hain zuzen ere, Saila ikasmaterialgintzan dihardutenentzat egiten ari den estilo-liburua, zatika prestatu eta zatika argitaratzen ari garena.

Eskola-esparruko euskara moldeen zer-nolakoa eta zenbatekoa dugu miran eta hara begira ibili eta bidea egin nahi dugu Saitetik, lantresna eroso eta erabilgarriak eskainiz, eskola-material argiak, errazak, egokiak eta komunikagarriak sortzen laguntzeko. Komunikagarritasunak behar luke azken helburu, eta hori argi idatziz baino ezin da lortu. Zer esan behar den, zer irakatsi behar den, garrantzizkoa bada eskolan, ez da gutxiago nola esan eta nola irakatsi behar den.

Ikasmaterialen Aholku Batzordea zuzen eta artez ari da hura taxutzzen, itxuratzen, moldatzen eta apailatzen. Joxe Ramon Zubimendiren *Ortotipografia* liburukia izan zen lehena, 2004an. Handik gutxira, 2005ean, Juan Garziaren *Kalko okerrak* eta Elhuyar Fundazioko koordinatzaileekin talde-lanean eginiko *Onomastika* liburukiak atondu ziren. Iaz eman zen argitara Alfontso Mujikaren *Letra larriak erabiltzeko irizpideak* liburukia, eta esku artean duzu, plazaratu den azkena, Andres Alberdiren *Estandarizatu gabeko solasak nola eman ikasliburuetan*.

Liburuki honen paratzaile nagusi den Andres Alberdik bikain bete du bere egitekoa. Ez zuen erronka makala, orain arte ezer gutxi egin baita estandarizatu gabeko testuen batasunaren mesedetan eta, beraz, eredu duzue lan hau. Talde-lanean eginiko liburukia da hau. Hala komeni ere zen, eta halaxe jokatu da. Itzal eta hedadura zabalagoak lortuko ditu, hartara. Egileaz eta Ikasmaterialen Aholku Batzordeko kideez gainera, idazle, argitaletxe, irakasle eta bestelako espezialista asko izan dira beren kritikak eta ekarpenak egin dituztenak. Euskaltzaindiaren Corpus Batzordeak ere berariaz aztertu du lana eta, berrikitan, aho batez eman du ontzat. Testuak irabazi baino ez du egin, horrela.

Beti bezala zeu zara gai hauetan, irakurle, unean uneko epaile eta eragile nagusi. Zeuk ikusiko duzu argibide eta gomendio hauek noraino diren zure beharretarako egoki, eta zer neurritan hobekizun. Gogoan izan orain arteko liburukiak Sailaren webgunean dituzula esku-eskura, eta irakurtzen ari zaren hau ere berandu baino lehen sareratzea da gure asmoa. Jakizu, gainera, zure ekarpen baliotsuak jasotzeko prest gauzkazula noiznahi. Hemen gauzkazu: <huisseus4@ej-gv.es>.

Gasteizen, 2009ko ekainaren 8an

MARÍA LUISA GARCÍA GURRUTXAGA
Hezkuntza Berriztatzeko zuzendaria

Aurkibidea

Hitzaurrea	9
Irizpide orokorrak	13
Transkripzio-irizpide xeheak	17
1. 1968tik honako testuak	17
1.1. Euskara batuko testu estandarrak	17
1.2. Prosa eta poesia	22
1.3. Euskalkiak eta hizkerak	22
1.4. Erdarazko idazlanen euskarazko itzulpenak	23
1.5. Bat-bateko bertsoak nola jaso	24
2. Testu zaharrak: 1968. urtea baino lehenagokoak (eta bat-bateko egungo bertsoak)	24
2.1. Atarikoak	24
2.2. Arau xeheak	27
2.2.1. Orto(tipo)grafikoak	27
2.2.1.1. Grafia	27
2.2.1.2. Elkarketa fonetikoak	29
2.2.1.3. Zeinu diakritikoak	30
2.2.1.4. Hitzzen loturak	30
2.2.1.5. Letra larriak eta xeheak	30
2.2.1.6. Puntuazio-markak	31
2.2.2. Lexikoak	31
2.2.3. Morfologikoak	32
2.2.3.1. Deklinabidea	32
2.2.3.2. Aditza	33
2.2.3.3. Izenordain eta gisakoak	34
2.3. Hitz neurtuzko testuetako salbuespenak	34
2.3.1. Alderdi formalak	34
2.3.2. Grafiaren eta formaren egokitzapenean egin beharreko salbuespenak	35
2.3.2.1. Errimak eskatzen dituen moldeak	35
2.3.2.2. Neurriak eskatzen dituen moldeak	36

Eranskinak	41
1. Hainbat eredu, EIMAREN irizpideok aplikatuta	41
1.1. Ohar bi	41
1.2. EREDUAK	41
1.2.1. Milia Lasturkoaren eresia	41
1.2.2. Kontrapas	42
1.2.3. Donzellatxo linda damea	43
1.2.4. Burlatzen naiz Garibaiez	44
1.2.5. Zeruko Loria	45
1.2.6. Bi ama-alaba	46
1.2.7. Urxapal bat	47
1.2.8. Nere etxea	48
1.2.9. Kontxesirentzat	49
1.2.10. Norteko trenbideari	50
1.2.11. Amerikara noa	51
1.2.12. Izotz ondoko eguzki	52
1.2.13. Agur, Euskadi	54
1.2.14. Goizian argi hastian	55
1.2.15. Neska ontziratua (Isabelatxu)	56
1.2.15. Bertsolari Txapelketaren finala, 2005	57
2. Jatorrizko grafia egungo euskal grafiara ekartzeko aldaketak	59

Hitzaurrea

Estandarizatu gabeko solasak —mintzatuak zein idatziak— ikasliburuetan modu bakarrean emateko ahaleginaren emaitza da lantxo hau.

Denok dakigunez, eskola-liburuetara mota eta molde askotako testuak iristen dira: batzuk (antzina-)antzinakoak dira, bestetzuk (egun-)egunekoak; asko, hitz neurtuz eman beharrekoak (kanta, bertso...), eta beste asko, hitz lauz (ipuin, eleberri...); badira herri-hizkeraren ezaugarriak muinean daramatzatenak (bat-bateko bertsolaritza, atso-titzak...), badira, era berean, idatziaren bidetik erabat atonduak (hedabide-etakoak...); zenbaitek euskalkiren baten kolore bista-bistakoa erakutsiko du, beste batzuk gaurko euskara estandarren ildotik gertuago agertuko dira. Horiek denak modu bateratuan idaztea ez da koskarik gabeko jarduera izaten askotan.

Arazoa sarri ez da transkripzio-kontu soila. Hori baino ez balitz, auziak ez luke hain luze joko. Kasuistika, izan ere, zabala eta saihets askokoa da, eta, premia eskolatik haratago baitoa, eskolako materialetan eta euskararen estandarizazioaren barnean berariaz landu beharreko gaia gertatzen da, aldeak alde, ortotipografiaren edota onomastikaren kasuan gertatzen zen bezala.

Aski da gure tradizioa jotzea gaiaren zabalaz eta ohituren aniztasunaz ohartzeko: anarkia moduko bat da nagusi, eta ohiturak eta moldeak ez dira ez berdinak, ez koherenteak. Literatura idatziaren hasierako garaietan eta hurrengo mendeetan, erabatekoa da albo-hizkuntzetako ohitura grafikoekiko morrontza: Iparraren eta Hegoaren arteko isoglosa *lodiak* erabat taxutzen ditu idazkeraren moldeak eta moduak. Azken bi mendeotan, batez ere XX. mende-hasieratik hona, denok dakigunez, izan da bateratze-saiorik eta ahaleginik; erabakigarriena 1968ko euskara batua, denok onartzen dugunez. Ertz asko dago, hala ere, leuntzeko oraindik.

Asmoak bideratu behar du aukera. Hasieratik esan dezagun, bada, liburuki honetan eskaintzen den transkripzio molde hau ez dela zientzialhelburuz egina; ez dela, inola ere, edizio kritikoei begira eginiko ahalegina. Horretarako, zientzialariek badituzte bereak. Hizkuntzalari eta

filologoentzat ez, baizik unibertsitatea baino lehenagoko ikasle-irakasleentzat eta haiek eskuetan izango dituzten eskola-materialak atontzeko prestatu da, ikerketaren ur handietan murgiltzeko asmorik gabe. Helburu nagusia, gaur egungo euskaldunei —batez ere euskara idatzi batua besterik ezagutzen ez duten eskoletako ikasleei— arrotz gertatuko ez zaien euskarazko grafiaz euskal literaturako (eta bestelako) obrak eskaintzea da, hau da, geurea dena geure grafiaz adieraztea, testuak —*zaharrak* zein ez hain urtetsuak— modu erraz, arin eta atseginean irakurtzeko moduan. Bi mutur lotu nahi izan dira ahaleginean: gaur egungo euskara batua dugu ardatz nagusi eginkizunean, baina batura ekartze horrek ez dio zahar-kutsurik kendu nahi testu originalari.

Asmoak asmo, hainbatetan, transkripzio soilaz ez ezik, egokitzapenez ere mintza gintezke agian, dela adinagatik, dela interes praktikoagatik taxuera molde asko eman baitakiokete testu-pasarte bati. Baina xede horrek guk mugatu nahi dugun batez besteko esparrua gainditu egiten du. Behin horretara ezker, *bertsioez* ariko ginateteke (haur txiki-txikientzako bertsoak, edota Batxilergoko ikasleentzakoak), eta hori asmo honetatik kanpo geratzen da. Hori talde pedagogiko eta argitaletxeen erabakia izango da.

Egokitzeak garai guztietan eta hizkuntza guztietan egin izan dira, modu arautuan edo inplizituan; ez da gauza berria eta arraroa; eta ondo dator guk ere arautzea. Gutxieneko batasunak koherentzia eta indarra emango die arlo guztietako lanei. Eredu eta aipamenetan Euskara eta Literatura diziplinaren esparrukotzat har daitezkeenak bakarrik ekarri diren arren —alor horretan ageri baita arazoa larrien—¹, hemen ireki nahi diren bideak estandarizatu gabeko edonolako testuri aplikatzeko modukoak gerta daitezzen nahi da; beraz, Historia zein Filosofia eta gisako diziplinetan ere erabilgarriak izateko modukoak. Baita, modua den neurrian, eskola-esparrutik kanpo ere.

Euskaltzaindiak ez du plazaratu gai honi buruzko ez irizpiderik, ez gomendiorik, ez erabakirik, baina *Orotariko Euskal Hiztegia*n testuen

¹Moldez eta kantitatez estandarizazio-premia hortxe ageri da nabarmen, estandarizazio-premia duen *testu* asko metatzen baita hizkuntza irakasteko ikasliburuetan: autore klasikoen pasarteak, erromantzeak, bertsoak, atsotitzak, herri-kantak...

grafia modernizatzeko saio bat egina da. Ahalegin hau ez da, hortaz, hutsetik abiatzen. Arazoa, hala ere, zaila gertatzen da zinez².

Hitzaurre hau bukatu aurretik, lan hau taxutzeko esku artean izan ditugun material eta pertsona jakin batzuen ekarria ezin isildu. EIMAK 2005ean argitara emaniko estilo-liburuaren *Onomastika* liburukia aipatu behar lehenik. Beste hiru ere oso probetxugarri gertatu zaizkigu, eta haiek ere merezi dute esker onaren aipamena: Bertsozale Elkartearen *Bat-bateko bertsoak idatziz emateko irizpideak* lantxo (2003ko abendua), *Kontrapas. 1950 aurreko kantuen eskola-katalogoa* izeneko liburuaren sarreran Joxe Mari Berasategik landutako irizpideak³ eta *Kantak gaur egungo idazkeraz emateko irizpideak* (Ibon Olaziregi, 1999) izeneko txostena, bestetik. Dena dela, beste batzuen artean, hemen ondoren aipatzen ditugun autore hauek beren jasotze-lanetan erabilitako iritziak ere zehatz aztertu direla aitortu beharrean gara: Joanito Dorronsoro, Jean Haritxelhar, Patri Urkizu, Joxerra Garzia, Gotzon Garate, Patxi Altuna, J.I. Ansorena, K. Izagirre / X. Mendiguren Elizegi... eta <armiarma.com> webgunea.

Luze jo du liburuki honen egitekoak: hilabete askoko eztabaidak eta ekarpenak daude tartean, eta, hasierako dokumentutik azkeneko honetara, hainbat bertsio idatzi dira. Ezin ukatu liburukiak irabazi baino ez duela egin bere ibilian. Behin honetara ezkerro, beraz, eskertza agerikoa egin behar diet beren ekarpenengatik honako hauei: EIMAKo aztertzaileak, Bertsozale Elkartea, Ibon Olaziregi, Jose Ignazio Ansorena, Jean Haritxelhar. Esker berezia merezi dute Ikasmaterialen Aholku Batzordeko kideek —Juan Garzia Garmendia, Xabier Mendiguren Bereziartu eta Joxe Ramon Zubimendi Imaz—, lana goitik behera miatu eta kritikatzear gainera, hamaika zuzenketaren eta hobekuntzaren egile eta eragile izan baitira.

Andres Alberdi

²Ikus estilo-liburu honen *Onomastika* liburukiko 64. orrialdean ageri den *Orotariko Euskal Hiztegi*ko pasarte esanguratsua.

³Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saila, 1998.

Irizpide orokorrak

Bost irizpide nagusi hauek gidatzen dute jardunbide hau:

1. **Euskara batuaren grafia estandarra erabiltzea.** Gaur egun, euskarak ortografia bakarra duela gauza onartua da, eta euskalkian idazte-rakoan ere, ortografia batu horretan idatzi behar dira testuak. Irizpide hau ahalik eta modu zorrotzenez aplikatuko da. Testuak ortografia modernoz idazteak mesede handia egingo dio testuen irakurketari, azken batean, testu idatziak begietatik sartzen baitira.
2. **Testu zaharretan, jatorrizko euskalkiaren markei eustea.** Hau da, jatorrizko hizkeraren ezaugarri nagusiak errespetatu egingo dira. Ahozkotasanaren markak egoki jasotzea da benetako arazo; izan ere, herri-literaturak ez du *adierazkortasuna* galdu behar, eta idatziz emaniko testu horiek ahozkoaren eta idatzizkoaren arteko oreka sarritan zaila lortu behar dute.

Grafia batuan egonagatik, beraz, euskalkien egitura morfosintaktikoak gorde egingo dira: det, dot, deusut, derautzut, zan, nere, zugaz, bezala, joten, ganeko, etab. Kantak eta bertsoak, ahal den neurrian, jatorrizko kutsu eta ezaugarri linguistikoekin mantenduko dira. Oro har, helburua zein den, azpieuskalkietako formak ere onartze-koak dira, ez baita gauza bera, esate baterako, euskara estandarretik ahalik eta gertuen sei urteko haurrentzako eskola-liburuan eman beharreko bertso bat transkribatzea edota ahozkotasanaren ezaugarrietatik ahalik eta zehatzen eman nahi den bat-bateko bertsoak jasotzea. Hartara, testua herri-hizkeratik zenbat eta hurbilagokoa izan, hainbat eta erabaki zail gehiago hartu beharko da ezinbestean. Inoiz, aparteko tratamendua ere eman beharko da ziurren. Dena den, testuak ahalbidetzen duen neurrian, euskalkiarekin koherenteak diren aukerak eta literatura-hizkuntzatik gutxien aldentzen direnak hobetsiko dira.

3. **Hitz neurtuzkoetan, neurri-errimak errespetatzea.** Irizpide horrek mugak ezartzen dizkie bestelako moldaketa-arauei. Esaterako,

goizian/erdian errima ezin izango dugu *goizean/erdian* bilakatu, ezta *airian/bortian/denian* ere *airean/bortuan/denean* idatzi, errima hautsiko genuke eta. Neurriarekin ere berdin: *kantatzera nioa* ezin dugu *kantatzera noa* idatzi, silaba bat kenduko baikenuke.

Bertso eta kantuei begira batez ere, herri-tradizioak mantendu dituen irizpideei (azentua, sinalefak, laburdurak, etab.) eutsi egin behar zaie ikasliburuetan, zabalkunderako diren haietan bereziki. Hartzaile nagusia haurra edota gaztetxoa dela kontuan hartuta, ikasmaterialen sarreran, hitzaurrean edo oin-oharretan zehaztutako mezuen bitartez egin beharko da didaktika-lan hori, eta, esate baterako, *pipa hortzetan duela* kantatzerakoan *duela* bi silabatan ezin dela ahoskatu gogorarazi beharko da.

4. **Jatorrizko testua ahalik eta gehien errespetatzea.** Fonetika testuaren osagai funtsezkoa denean, egokia da salbuespena egitea irizpideok aplikatzerakoan. Esate baterako, Miranderen *Bainan eder zinan zinez* bertso-lerroa hondatu egingo litzateke *zinan* > *zinen* aldaketa eginez gero, bokalen hots-jokoa galduko bailitzateke. Eta *bainan* > *baina* aldatzeak ere *n* soinuaren aliterazioa ahulduko luke.

Galera nabarmena gertatuko litzateke, orobat, umorezko hainbat pasartetan ere irizpideok zorrotzegi aplikatuz gero.

Dena dela, agerikoak uste diren akatsak zuzendu egin beharko dira: bere garaian gaizki jasotako hitzak, transkripzio-akats nabarmenak, maketazio-hutsak... Baina gramatikaren galbahetik pasatzeko tentazioa albora utzita jokatu behar da beti, transkripzioaren aitzakian hiperzuzenketarako izaten den joera saihestuz. Edukiz ere, gustatu zein ez, zintzo jokatu beharra dago, eta jatorrizko testuan esana beti errespetatu behar da. Beraz, esate baterako, *Gu gera hiru probintzi* jaso beharko da Xenpelarren bertso hartako esaldia, eta ez *Gu gera zazpi probintzi*. Ez dago esan beharrik oso kontuz ibiltzeko alorra dela jatorrizko testua errespetatzearena, eta dokumentazio-lan zorrotza eskatzen duela zinez.

5. **Lagungarri didaktikoak eskaintzea.** Ez dugu ahaztu behar lan honen asmo eta balio didaktikoa. Hartara, zeharka bada ere (hitzaurre labur, oin-ohar edo dena delakoaz), on izango da zeharlaguntzak eta testuinguru historiko eta linguistikoak eskaintzea, batez ere herri-literaturako testuak direnean (zer garaitakoak diren, zer (azpi)euskalkitakoak, testuaren zentzua...). Herri-hizkeren eta euskalkien ezagutza bultzatzeko tresna aproposa da herri-literatura: ohiko metaforak, esamolde poetikoak, hitzak luzatzeko edo laburtzeko trikimailuak kantua eta bertsoetan, lizentzia poetikoak... asko dira tradizioan.

Argibide osagarriak eskaintzea ez da sobera izaten, bestalde, ortografia-eredu batura ekartzen zail gertatzen diren hitz eta esamoldeetan, hain da-eta gaiztoa eta korapilatsua batzuetan ahozkotatzen eta idatziaren arteko muga-jokoa; hain zaila non zenbaitetan testu idatzi *normalizatu* batek ezin izaten baititu jaso euskalki eta azpieuskalkien ezaugarri morfo-fonetiko guztiak.

Transkripzio-irizpide xeheak

1. 1968tik honako testuak

1.1. *Euskara batuko* testu estandarrak

Testuak euskara batua abian jarri zen garaitik (1968) honakoak badira —euskara batuaren espirituan (asmotan, ildoan) idatzitakoak, batik bat—, *Euskaltzaindiak euskara batuaz emariko arau guztiak (azken-azkenak barne) jasoko dituzte*. Auzia, beraz, ez da grafia kontu soila.

Euskaltzaindiak *arauak* eta *gomendioak* bereizten ditu, askotan muga lausoa izan arren. Arauak beti erabiliko dira; gomendioak testuaren beraren eta testu horren hartzailearen ezaugarrien arabera izango dira aplikagarri, baina egoki deritzogu, aukeran, ezartzeari.

Guzti hau > hau guztia (4. araua); *Nor/nortzuk* galdetzaile moldeen inguruko hautua (11. araua); lerroz aldatzean marratxoa nola jarri (13. araua); *10 kilometrorak/kilometrotara*; *3 euroan/eurotan* (34. araua); komunztadurarik gabeko aposizioak (109. araua); *behar izan* aditzaren jokabidea aditz iragangaitzekin («Etxera joan behar dut/naiz.») (113. araua); zehargaldera orokorretako aditz-atzizkia: *-(e)n* eta *-(e)netz* (115. araua)..., esaterako, gomendio baino ez dira, baina egungo idazkeran toki handia dute hartua. Horiek ere aplikatzea hobesten da, beraz, ikasmaterialetan. Nolanahi ere, inoiz, testuaren koherentziak hala eskatuta, salbuespenik ere egin beharko da; hitz neurtuzkoen premiagatik edota testuaren barne-koherentzia estilistikoagatik edo dialektalarengatik gerta litezke horrelakoak.

Gerta liteke, arrazoi pedagogiko jakinen bategatik, testuaren analisi edo jardueraren batean (dialektologia-azterketaren bat, demagun, Batxilergoan), jatorrizko testua dagoen-dagoenean utzi nahi (behar) izatea. Hala komeni bada, hala egingo da, baina salbuespen gisa ulertuko dira molde horretakoak. Hala gertatzen denean, jakinarazi egin behar da, ohar bidez edo.

Zehatz ditzagun arauak:

1. *Arau orto(tipo)grafikoak:*

Egungo euskara batuaren *grafia estandarra erabiliko da* beti 1968tik honako testuetan. Azken hamarkadetan euskara estandarrean nagusitutako idazkera moduak ere errespetatu egin behar dira, hala nola apostrofoaren kontua (*Lizartza¹ko > Lizartzako) eta gisakoak.

Gutziz aplikatu beharko dira, besteak beste, honako arau hauek:

- *Bait-* partikularen ingurukoak (2. araua)
- Elkarketako marratxoaren arauak / Hitz elkartuen osaera eta idazkera (*herriz-herri > herriz herri) (25. araua)
- Ordinalen eta banatzaileen idazkera (18. araua)
- *-arazi* faktitiboa (23. araua)
- *ezkero* / *-ez gero* (26. araua)
- *ba-* eta *gaber*en idazkera (24. araua)
- ...
- EIMAREN estilo-liburu honen *Ortotipografia* liburukian eta gainerakoetan bilduak

2. *Arau lexikalak:*

Jakina da euskal hitz askok hainbat aldaera agertzen dituztela, eta ez bakarrik tradizioko testuetan. Euskara batuaren hasierako urtetan ere, zalantza handiak izaten zituzten idazleek euskararen grafiarekin (*hibai, *herbeste, *hauzo, *hauzi, *haizkora eta beste hainbat hitz dira horren lekuko). Hartara, *sistema finkaturik ezak eragindako hutsak zuzendu egingo dira eta Hiztegi Batuko formak beti errespetatuko dira testuetan* (Euskaltzaindiak eta EIMAK onartutako onomastika-formez gainera, jakina). Beraz, era honetara jokatu da:

- *Hiztegi Batuan* ez bezala ageri diren hitzak hartara egokituko dira, eta forma batuan emango:

laister, itxaso, muxu, ta (da)... > laster, itsaso⁴, musu⁵, eta...

⁴Izen berezi edo propio gisa, hala ere, ondo: Itxaso.

⁵Balio adierazkorrekin, hala ere, zuzena da *muxu*.

Hala ere, izenburuetan salbuespena⁶ egingo da, eta idazleak erabili duen formari eutsiko:

Bi anai (ez *anaia*)

Ifar aldeko orduak (ez *Ipar*)

Euskeraren erabilpena arautzeko oinarrizko legea (ez *Euskararen*)

- *Hiztegi Batuan* e. ikurra daramaten hitzak baldin badira, aldatu egingo dira:

eritzi, ikutu, hogoi... > iritzi, ukitu, hogei....

Sail horretako izenburuetan ere, dena dela, salbuespena egingo da, eta idazleak erabili duen formari eutsiko zaio:

Hotzetatik etorri zen espia (ez *espioia*)

Zikoimen kabian sartuko naiz (ez *habian*)

Txitoen istorioa (ez *Txiten*)

Euskal Ibauteriak (ez *Inauteriak*)

Salbuespena izenburuari bakarrik dagokio, nolana ere, eta ez testuari berari. Koherentzia-eza nabarmena izan litekeenez (izenburuan *espia*, eta testuan *espioi*, esate baterako), hasiera-hasieran emaniko oin-ohar bidez-edo zurituko da auzia

- *Hiztegi Batuan* h. ikurra daramatenak dauden-daudenean utz daitezke⁷, baina horiek ere aldatzea da gomendioa:

gainontzean (h. gainerakoan), hamazortzi (h. hemezortzi), apez (h. apaiz)...

Hala ere, izenburuetan salbuespena egingo da, eta idazleak nahita erabili duen formari eutsiko:

Soinu-jolearen semea (ez *soinu-jotzailearen*)

- Guztiz aplikatzekoak dira, era berean, hiztegi mailako honako arau hauek, besteak beste:

—Zenbakien idazkera (7. araua)

—Aditzoinen forma (28. araua)

⁶*Onomastika* liburukian onartutako irizpidearen arabera.

⁷Euskalki-marka denean eta, oso logikoa denez.

—Onomastikaren ingurukoak (hala nola, 32., 36., 38. arauak eta harrez-kerozkoak)

—EIMAREN estilo-liburu honen *Onomastika* liburukian bilduak

Eta, ortografia-arauen kontrakoak direlako, izenburu batzuk nahitaez aldatu beharrekoak dira:

Herbesteratuak > *Erbesteratuak*

Munia eta hilargia > *Munia eta ilargia*

Pegatina Sargentua > *Pegatina sarjentua*

Euskalerriko mendiak > *Euskal Herriko⁸ mendiak*

Lau teatro Arestiar > *Lau teatro arestiar*

Hitzaren obiua > *Hitzaren oibua*

3. Arau morfosintaktikoak (gramatikalak):

Euskara baturako hartutako erabakiak oro errespetatzera jo behar da. Halakoak dira, besteak beste, arau hauek:

- Deklinabidekoak:

—*-*etaz* > *-ez*

—*-*runtz* > *-rantz*

—*-*tikan* > *-tik*

—*biru* eta *lauren* deklinabidea (8. araua)

—*bat* eta *batzuen* deklinabidea (12. araua)

—diptongoz bukatutako deklinabidea (29. araua)

—erakusleen eta izenordainen idazkera (*boiek/boriek*)

—...

- Orduak nola eman (35. araua)

- *zu ezik* > *zu izan ezik* (16 araua), *egin asmoz* > *egiteko asmoz* (41. araua)

- *ene/nire* (5. araua)

- Aditz batua (trinkoa/laguntzailea/alokutiboa)

- Zenbait aditzen erregimena (39. araua)

- ...

⁸Badakigu *Euskalerria* idazteak ere sekulako tradizioa duela; bestelako konnotaziorik ezean, hala ere, 1968tik honako testuetan, hobe da Euskal Herria forma estandarizatua erabiltzea.

Izenburuetan ere forma okerrak zuzendu egingo dira. Esate baterako:

Iruñeako asasinatzea > Iruñeko asasinatzea

Marxismoa eta Nazional arazoa Euskal Herrian > Marxismoa eta arazo nazionala Euskal Herrian

4. Hainbat eredu:

Emandako arauen *aplikatze-saioa* dator segidan: *kolorez idatziak* nahitaez aldatu behar dira; *etzanean* emanak ere —Euskaltzaindiaren arauetan *gomendio* direnak— egokia da aldatzea ikasmaterialetan. Egokia da, modu berean, puntuazio-markak ere egungo ohitura estandarizatueta moldatzea.

«(...) Hamar urte egin zituen Bonifaziok *apezgaitegian*. Urte *guzti horiek*, liburu baten zorion denborazko orri itsatsiak *bailiren*, tentazioen kontrako urrezko hari jainkotiarraz josi zituen.

Baina behin batez, *ustegabea*, zilizio, barau, sakrifizio eta *taibageko* letaniek osatzen zuten leiho karratuan zehar, Nikolaxa *apezgaitegiko* neskamea ikustatu zuen Bonifaziok. Nikolaxa gorritzen zen une berean Bonifaziok ere purpuraren hotzikara sentsuala nabaritu zuen azalean. Tentazioa menperatu nahian leihoa eta leihatilak hertsu zituen kolpe *batetan*. Handik aurrera barauak, mortifikazioak, aitagureak eta agurmariak ugaltu zituen tentaldia uxatzeko. *Hutsalki* alabaina. Leihotik zehar sartu zen tentaziozko *segundu* hura orotara hedatzen zen ehun *ordutako* egunak betez. Beste behin, noizbehinka izaten zituen ikuspen mirakulutsuen antzera, *leibatil bertsi*en zehar Nikolaxaren aurpegiaren irudia ikusi zuen. (...)

[apaizgaitegian; horiek guztiak; balira bezala; ustekabea; tai gabeko; batean; hutsalki, (koma); segundo; orduko; leihatila hertsietatik]

«(...) Eta ongi egin zituen *kalkuloak* Nikolaxak. Zegokion *mentuan* oilo errulea bi *arraultzen* gainean jarri zuen. Ilbehera zen eta *arraultze* biribil eta luzangen artean biribilenak aukeratu zituen oilandak jaio zitezten. Gero, *arraultzeak ostotsetaz babestuarren*, ikatzez gurutzetxo bana marraztu zituen *arraultze* bakoitzean. (...)

[kalkuluak; mementoan; arrautzen; zen, (koma); arrautza; arrautzak; ostotsez; babestearren, arrautza]

«(...) nik ez dut *heroetan*, ez *merito* handiko pertsonetan sinesten: gure gizarteak sortu dituen, dizkigun, ditugun ohitura eta hitz mitifikatzaileak biziro gorrotatzen ditut. Eta *bat batean*, nire *garaunetako* ispilu konkabo-konbexoari zuzendu nintzaion osaba Joxerekin lotzen ninduen diagonaletik zehar: berdin pentsatuko al zuen osabak? Ez al zuen *heroetan* sinesten? Eta don Antoninok jakingo al zuen osabaren *eritzia*? Horrela, agian, esplika *bait zitekeen* don Antoninoren joera. (...)»

[heroietan; merezimendu; bat-batean; garunetako; iritzia; baitzitekeen]

Joan Mari Irigoien, *Poliedroaren hostoak*

1.2. Prosa eta poesia

Hitz lauzko zein neurtuzko testu guztietan aplikatuko dira arau horiek denak. Salbuespenak, izatekotan, geroago ageri diren hitz neurtuzko salbuespenetan bidezko diren kasuetan baino ez dira onartuko (2.3. Hitz neurtuzko testuetako salbuespenak).

1.3. Euskalkiak eta hizkerak

Arautua du Euskaltzaindiak euskalkien erabilera (137. araua: «Adierazpena. Euskalkien erabilera irakaskuntzan, komunikabideetan eta administrazioan»). Gomendio horixe da euskal materialetan aplikatu beharreko irizpidea.

Arau ortografiko estandarizatua erabat eta zintzo jaso behar da euskalkietan. Euskarak ortografia bakarra du, eta euskalkiak ere, idaztekotan, batu horretan idatzi behar dira. Bestelako ezaugarriak (morfo-sintaktikoak eta lexikoak) beren horretan utziko dira.

Bizkaieraz, hala ere, bada bizkaierazko estandar bat ortografiatik harago doana. Egokia da, beraz, bizkai euskara guztiak molde bateratu horretara biltzea. Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Saileko Euskara Zerbitzuak argitaraturiko *Bizkaieraren idatzizko*

arauak. Deklinabidea eta aditza (1983) eta *Bizkaierazko joskera* (1984) liburuak dira aipaturiko bizkaierazko estandar horren abiapuntu.

Honatx, adibide modura, bizkaieraz idatziriko testu bi, non bizkaieraren ezaugarri lexikalak eta morfologikoak ageri diren eta ortografia batua zorrotz betetzen den:

1

Behin baten baziran ugaraxo bihurri bi. Leku guztietan sartzea gustetan jaken.

Goiz baten baserri bateko sukaldean sartu ziran. Han ontzi handi bat ikusi eben, eta barruan zer egoan jakin gura izan eben. Hurreratu ziran, eta... plast!, esnegainez betetako ontzira jausi ziran.

Handik urten gurean uger egiten hasi ziran, hankatxoei eraginez. Baina alperrik. Hondoratzen joiazan!

Halango baten, ugaraxo batak besteari esan eutsan:

—Ezin dot gehiago! Ito behar dot!

Eta hondoratu egin zan.

Beste ugaraxoak, ostera, ez eban etsi, eta hankei eragiten jarraitu eban. (...)

2

Thierry Truffaut-en azkenengo beharra da *Joaldun et Kaskarot: Des carnivals en Pays Basque*. Lanaren helburua aratosteen ganeko euskal ohituren jakintza aberastea da.

Liburuaren hasieran dinoan legez: «Norat joan jakiteko nondik jin jakin behar». Hala, bada, aratosteen deskripzino eta azalpen zabala batu dau zati bitan. Lehenengoan, Nafarroako —batez ere Zubietako— aratosteen ganean dihardu, joaldun eta mozorroen ganean; bigarreanean, Lapurdiko aratosteak daukaz berbagai. Lana osotzeko gaika atondutako bibliografia zabala dakar.

1.4. Erdarazko idazlanen euskarazko itzulpenak

Bestelako aparteko arrazoirik ez badago, euskara batu estandarrean eman behar dira edozein garaitako testuen itzulpenak.

Nolanahi ere, 1968 baino lehenago eginiko itzulpenak baldin badira, testu zaharrentzako arauetara makurtuko dira (ikus hurrengo orrialdetik

aurrera). Izenburuei dagokienez, EIMAREN estilo-liburu honen *Onomastika* liburukian (69.-70. or.) arautu bezala jokatu da.

1.5. Bat-bateko bertsoak nola jaso

Euskarak ortografia bakarra duela onartzen denez, inguramendu fonikoak eragindako fenomeno guztiak baztertzera jo behar da bat-bateko bertsoak jasotzean. Oinarri-oinarrian, testu zaharrak (1968. urtea baino lehenagoak) jasotzeko (hitz neurtuzkoek dituzten salbuespenekin, jakina) ematen diren arau-ezaugarrietara ekarri behar dira.

2. Testu zaharrak: 1968. urtea baino lehenagoak (eta bat-bateko egungo bertsoak)

2.1. Atarikoa

Garai honi dagozkion irizpideak finkatzeko, testu *zaharrek*, edo gutxienik *urtetsuak*, izan ditugu gogoan: 1968tik aurrekoak, hain zuzen ere⁹. Dena dela, duten molde bereziagatik, gaur eguneko bat-bateko bertsoak ere horien arau-ohituretara ekarriko dira.

Esana dugu kasuistika zabala eta zaila dagoela arazo honetan, eta auziari erantzun betea ematea ez dela erraza¹⁰. Euskara batua sortu aurreko idazle guztien testuak —euskalki guztietakoak eta mende guztietakoak— daude, alde batetik. Zabala eta emankorra izan den eta den euskal ahozko literatura daukagu, bestetik: ipuinak, kontraerak, teatroa, dekorazio-olerkiak, koplak zaharrak, erromantzeak, baladak, kantzak, bat-bateko bertsolaritza, atsotitzak... Literatura idatziaren idazkera gaurkotzea arazo handia bada, zer esanik ez herri-literaturarena eta ahozkoarena¹¹.

⁹1968. urtea mugarri da euskararen historian. Urte horretan egin zuen Euskaltzaindiak Arantzazuko biltzarra, non euskara batuaren (euskara idatziaren) oinarriak jarri baitziren Koldo Mitxelenaen «Euskararen batasun bidean» (Arantzazuko txostena) dokumentuan oinarrituta.

¹⁰*Onomastika* liburukian (64. or.), *Orotariko Euskal Hiztegia*n ageri den K. Mitxelenaen aipu bat dator. Garbi asko adierazten da bertan auziaren zailtasuna.

¹¹Nolanahi ere, ahozkotik idatzirako alde euskararen ez da, esate baterako, ingelesean edota frantsesean bezain handia.

Herri-literaturak ez du literatura idatziaren testuinguru zehatzik, oroimenean oinarritzen den ahozko transmisioa izan baitu sostengu mendeetan zehar, harik eta etnografoek eta hizkuntzalariek ahozko emaitza horiek dokumentatu —liburuetan jaso— zituzten arte. Hartara, noiz, nola eta nork jaso den, halaxe dago emana ere literatura hori, idazkera bat baino gehiagotan. Antzinako bildumak dira batzuk: Oihenart, Isasti, Zalgize, Garibai, *Refranes y Sentencias...*; geroagokoak beste batzuk: H erelle, Azkue, Barandiaran, M. Lekuona, D. Intza, S. Onandia, A. Zavala, J. Haritxelhar... Aldian aldiko eta tokian tokiko ohitura eta joera grafikoetara makurtu dira, unean uneko jasotzailearen arabera; beraz, ez dute irizpide bateraturik. Bestalde, horrelako testuek bertsio bat baino gehiago ere izan ohi dute, jaso diren inguruaren arabera.

Testu zaharretan (1968. urtea baino lehenagokoetan) *Euskaltzaindiak euskara idatzirako eman dituen ortografia-arauak jasoko dira (betiere abal den neurrian)*. Auzia, beraz, grafia kontua da nagusiki. Testuok, oro har euskalkian idatziak daudenez, bestelako ezaugarriak (morfosintaktikoak, lexikoak) errespetatu egingo dira. Orobat errespetatuko dira ahozkotasanak ezinbestean dakartzan markak.

Nolanahi ere, hainbat testu mota bereiz litezke:

- a) tradizioko prosazko testu idatziak
- b) tradizioko kantu, koplak zahar, erromantzeak
- c) gaur egungo¹² eta tradizioko bertso jarriak
- d) gaur egungo eta tradizioko bertso bat-batekoak
- e) jatorriz ahozkotik datozen atsotitz, esaera zahar, igarkizun, herri-ipuinak

Horietan guztietan goian aipaturiko araua aplikatuko da¹³. Hala ere, zenbait kasutan, bereziki e) motakoetan, pauso bat aurrerago joan liteke

¹²Gaur egungo bertso-paperetan euskara estandarraren ildotik jotzen da gehienbat, eta hala izatea komeni da.

¹³Zentzu hertsian ikasliburuaren esparrutik kanpora geratzen bada ere, ahozko grabaketak idatziz emateko ere baliagarri dira hemen aipagai ditugun arauok.

(hori da zentzuzkoena), eta euskara baturako saltoa eman, hala egitea eskatzen baitu eskolako erabilerak¹⁴.

Hona hemen, herri-literatura horren adibide gisa, atsotitz batzuk. Lehen aukeran, euskara estandarrean eman behar dira:

- «Gezurak buztana labur» (RS)
- «Urte berri, itsuak ere igarri» (Garibai)
- «Egizak (edo *egin ezak*) lo, eta jango duk mehe»
- «Norat haize, harat aise»
- «Tximinoa gorago, uzkia ageriago»

Zilegi da euskalki-markak gorde nahi izatea ere; aukera hori ere hor dago bestearen atzetik. Hala erabakitzen bada, euskara batuko ortografia erabiliko da beti (lan honetan ondorengo orrialdeetan arautzen den eran):

- «Guzurak buztana labur»
- «Urte barri, itsuak ere igarri»
- «Egin zak lo eta jango dek mehe»

Batzuetan bertso moldeak antzematen da neurrian atsotitzetan: bi hemistikioek silaba kopuru bera dute eta puntua ere berdina. Hitz neurtuzkoak idazteko geroago adierazten diren arauetara, honela ere eman daitezke:

- «Zor za[ha]rra, zor txarra» (3/3)
- «Kandelario hotz, negua jun ta poz» (6/6)

Mailaka sailkatu eta garatuko ditugu gramatika-alorrak, nahiz jakin banaketa hori ez dela sekula erabatekoa. Aritzeko era bat baino ez da, jakin badakigu-eta alor bateko fenomenoak sarri duela eragina beste batean ere. Bistakoa da, esate baterako, [ai*ai* nabek] > *ari badi nabi badek* edota [inbiot] > *egin behar dot* moduko esapideek ortografian ez ezik morfologian ere eragin zuzen-zuzena dutela. Beraz, egokitzapenok noraino iritsiko diren eta noiz ez diren komeni ebazteko irizpide xeheak landu beharko dira.

¹⁴*Salto* hori, Lehen Hezkuntzan, a), b), c) eta d) motakoetan ere guztiz egokia da.

2.2. Arau xeheak

2.2.1. Orto(tipo)grafikoak

2.2.1.1. Grafia

Ortografia gaurkotu egingo da beti.

Estilo-liburuaren *Onomastika* liburukiko zerrendaren arabera jokatuko da arauz, eta, jatorrizko grafia egungo euskal grafiara ekartzeko, han ageri diren aldaketak egingo dira (65. or.)¹⁵. Egungo euskal grafiara ekarri behar dira han jaso gabeko beste hauek ere:

- aranazaleen *r*, *l*, *t* eta *d* tiletdunak (*txapeldunak*)
- frantses ortografiaren eraginpekoak (*ou* > u [amourus > amurus, esate baterako] edota *r/rr* fonemen arteko bereizketa-nahastea, esate baterako)

Aipatu *Onomastika* liburukian, arauak izenburuei begira eginda daude, eta hala, salbuespen batzuk onargarriak dira hartarako: esaterako, bokal arteko *y* (*Mendi-mendiyan*) eta *j* (*Bide barriak*) grafemak onartu egiten dira; baina betiere izenburuetarako salbuespen gisa, ez testu arruntean. Modu berean jokatuko da hemen ere, eta, hartara, adibidez, *Prima eijerra* forma aukeratu behar da izenbururako, grafema horrek zubererazko fenomeno fonetikoa markatzeko duen balioagatik, baina *prima edderra* idatziko da testu arruntean (*mendi-mendian* eta *bide barriak* idatzi behar diren moduan, testu arruntean).

Berariaz aipa ditzagun arazo diren gorabehera batzuk:

- *H letra* gaurko euskara batuaren arabera ezarriko da beti. Beraz: —Iparraldeko testuetan, dagokion lekuan ezarri (*seaska* > sehaska) edo kendu egin beharko da (*beuskara* > euskara) —kontsonante ondokoa denean, beti— (*bekbatu* > bekatu, *senbar* > senar...).

Toponimoetan, halere, bestelakoa da kontua (Ithorrotze, Atherei, Ainhize...).

¹⁵Zerrenda edo koadroa liburuki honen eranskinean dago (59 or.).

—Hegoaldeko testuetan, *b*-a erantsi egin beharko da (*oriek* > horiek, *len* > lehen...).

Nolanahi ere, hitzok neurriari eragiten diotenean (*len*: silaba bat; *leben*: bi silaba), tentuz ibili beharko da (ikus 2.3.2.2. epigrafea).

Toponimoetan, hemen ere, bestelakoa da kontua.

- Arazo handia gertatzen da Zuberoako (eta inguruko) [ü] soinua eta bokalismo berezia¹⁶. Ortografiari dagokionez, araubide hau jarraituko da:

—*u* letra u modura emango da (zure, nun, nurat...).

—dieresia kendu egingo da (*zii* > zu, *deklaratii* > deklaratu...).

—asimilazioko *ii* denean, jatorriko *i* idatziko da (*dütüzü, nüdüzüin...* > dituzu, ninduzun...).

—*ii*, batzuetan, *i* moldez ageri da; ulergarritasuna bermatzeko, aldatu egingo da (*eskia, bortia, akitia...* > eskua, bortua, akitua...).

Halere, hitzok errimari eragiten diotenean, jatorrizko forma-ekin mantendu behar dira.

Toponimoetan, hala ere, araua bestelakoa da auzi honetan ere (Altzürükü, Arüe, Lüküze...).

- Kontsonante multzoak soildu egingo dira: phitzgailu, hitzkuntza... > pizgailu, hizkuntza...
- *Txistukariak*: txistukarien neutralizazioak zuzendu egin behar dira (*itxaso, bertzo, aista...* > itsaso, bertso, ahizta...).
- Estandarretik aldentzen diren fonetismoak estandarreka ekarriko dira: *oaindik* > oraindik, *aitu* > aditu, *onoko* > honako, *aor* > hara hor...
- Nafarroako euskalkitzat jotzen direnetan, [yaiz, yuke, yitzan...] esaten dute. Horiek *haiz, huke, hintzen...* idatziko dira, *y* letra ez baita egokia euskal hitzak transkribatzeko; oin-oharrez argituko da horien balio fonetikoak.

¹⁶Euskara batura hurbiltzea da mesedegarriena; halere, hori egiteko, zuberera ondo eza-gutzen dutenekin kontrastatu beharko dira aldaketak. Zernahi delarik ere, hor daude betiere grabazioak, ahozkotasunaren zantzoak eta ezaugarriak landu nahi izanez gero.

2.2.1.2. Elkarketa fonetikoak

Ortografia batura joko da, bai bokal-bikoteek eraginda-koetan, bai kontsonante-bilkurak direnetan.

Beraz:

- Bokal-bikoteek eragindako fonetismoak aldatu egingo dira¹⁷: *etxia (etxie), mendiya (mendiye), astua (astue), buruba, semiengatik, eskiekin, argija...* > *etxea, mendia, astoa, burua, semeengatik, eskuekin, argia...*

Halere, hitzok oin direnean, ahozko tradizioak jaso edo bertsolariak esan bezala idatziko dira. (Ikus 2.3.2.1. epigrafea.)

- Bustiduraren kasuan —(*i* + *kontsonante*) inguramenduan, alegia—, euskara baturako onartutako araua erabiliko da: *egiñ, miña, ba(i)ño, langille, ixillik* eta modukoen ordeztu, egin, mina, baino, langile, isilik emango dira. Marka fonetikotzat hartu dira bustidurak (ll, ill, iñ eta ñ), eta, horrenbestez, aldatu egin behar dira. Adierazkortasun-seinale gisa jokatzen duten hipokoristikoetan, haatik, gorde egingo da: *gixon, xixtrin, liburutto...*
- *Bait-* aurrizkia beti loturik idatziko da (ikus 2.2.1.4. epigrafea).
- *Ez* beti aparte idatziko da: *etzuen* > *ez zuen*, *etzaban* > *ez zaban...*
Nola ahoskatu behar diren beste kontu bat da, eta Euskaltzaindiaren 87. arauak¹⁸ erantzuten dio horri.
- *Eta* juntagailuaren transkripzioan, sinkretismoa ere onartu egingo da: *ta* (*ez*, haatik, **da*).
- *-(e)z gero* partikula dela eta, *-ez gero* formaren alde egingo da —hainbatetan *ezkero* ere egoki-egokia da, jakina—; baina

¹⁷Ahokotasunaren ezaugarriak eta ñabardurak, neurri batean, galdu egiten dira horretara jokatuz. Batasun ortografikoa, baina, horren gainetik dago. Beti dago modua, bestalde, oin-oharren bidez eta grabazioen bidez, tokian tokiko edota ahokotasunaren ezaugarriak nolanihi eta zenbanahi lantzeko.

¹⁸Euskara batuaren ahoskera zaindua. Honela beti: [eztut], [etzan].

kantetan eta bertsoetan salbuespenak onartu beharra dago.
(Ikus 2.3.2.2. epigrafea.)

- Jatorrizko testuan (edo bertsolariaren jardunean) zalantzarik gabeko hutsa(k) ageri d(ir)enean, besterik gabe, zuzendu egingo d(ir)a: *bozala* > bezala (J.B. Elizanburu).

2.2.1.3. Zeinu diakritikoak

- Zeinu diakritikoak gaurko erara emango dira:
 - Uitzi-ko* > Uitziko, *Elgoibar-ko* > Elgoibarko, *Aberria'ri* > Aberriari...
 - (·) dieresi-zeinua: *anaïa*¹⁹ > anaia
 - (^) azentu zirkunflexuaren zeinua: *hâtik* > haatik
 - (´) apostrofo-zeinua²⁰: *ait´amak* > aita-amak, «*Pasaia´ko herritik* / dator notizia» > Pasaiako herritik
- Hitz-elkarteetako marratxoa gaurko arauetara moldatuko da:
ozta ozta > ozta-ozta

2.2.1.4. Hitzen loturak

Hitzak, silabak eta hizkiak egungo irizpideen arabera elkartu eta bananduko dira:

- *Bait-* beti lotuta: baitira, bainintzen, baitziren, baikara...²¹
- *Ba-* ere, lotuta: **ba gara* > bagara
- Aditz konposatuak, bereiz: **ikustenda* > ikusten da (ikus salbuespenak 2.3.2.2. epigrafean).

2.2.1.5. Letra larriak eta xebeak

Letra larriak eta xeheak egungo ortografiaren arabera idatziko dira²².

¹⁹Frantses ortografiaren eraginez, zenbait diptongoren bigarren bokalak dieresia darama, hots, bi puntutxo: *gai, deraiizket*. Ez dute tokirik ortografia batuan: *gai, derauzket*.

²⁰Inoiz, hala ere, baliagarria izan liteke; ikus, esaterako, 2.3.2.2. epigrafea.

²¹Baita ahozko errealizaziotik asko aldentzen denean ere: [*bai zan*], [*bai gera*]...> baitzan, baikera...

²²Ikus estilo-liburuaren Alfontso Mujikaren *Letra larriak erabiltzeko irizpideak* liburukia.

2.2.1.6. *Puntuazio-markak*

Prosazko testu idatzietan (zahartasunaren lekuko), ulermenari mesede egiteko ezinbesteko den kasuetan soilik aldatuko dira.

Ahozko testuak (eta herri-literaturako emaitza oro) jasotzerakoan, gaurko ohitura estandarizatuetera joko da.²³ Puntua, puntu eta koma, koma, bi puntuak, aipuak... egungo orto(tipo)grafia-ohituretara moldatu behar dira. Izan ere, hitz lauz beti erabiltzen diren zeinu horiek baliatuz, testuak errazago ulertzen dira. Arau bera aplikatuko da, ahal den heinean, bat-bateko bertsoak jasotzean ere (subjektibotasun-arrisku eta guzti).

2.2.2. *Lexikoak*

Esate baterako, ondorengo hauek bere horretan emango dira:

Gaur egungo *Hiztegi Batuko* formekin eta hobespenekin bat etorri ez arren, eta zenbait hitzen polimorfismoa (ere) oso nabarmena gerta baledi ere, dagozkien grafia-aldaketak egin ondoren, bere hartan gordeko dira ezberdintasun lexikalak. Arazorik balego, oin-oharren bidez argituko da dena delakoa.

- *Hiztegi Batuan* agertu ez arren, grafia-egokitzapena eginda, beren hartan idatziko dira hauek eta gisakoak: laister, koinak, kainoi, kabia, igon, haundi, jakintsun, bezenbat, izatu (izan), laztantxu, Eskual Herria...
- *Hiztegi Batuan* (h.) ikurrarekin (eta honako hobespen hauekin: Jainko, apiril, jotzaille, hemezortzi, apaiz, zer/zein...) agertu arren, Jaungoiko, jorrail, jole, hamazortzi, apez... eta gisakoak ere dauden daudenean emango dira.
- *Hiztegi Batuan* (e.) letraz agertu arren, pake, ikutu, hogoi, heriotz ordu, Donosti, parroki...²⁴ formak originalean (edo bertsolariak esan) bezala

²³EIMAK badu puntuazio-marken inguruan estilo-liburuaren atal bat laster atontzeko asmoa.

²⁴-a berezkoa galtzea oso sarri gertatzen da gipuzkerazko testuetan.

emango dira. Txokokeriak (edo ulermenerako eragozpen diren formak), halere, baztertu egingo dira, batuan emateko neurri-ara-zorik ez badakarte: *agoa, earki, ikesi, fan/gan...* > ahoa, e(d)erki, ikasi, joan... Hitz beraren aldaera fonetiko bat baino gehiago agertzen bada testuan, dagoen bezala (edo bertsolariak esan bezala) aldatuko da: sekula/sekulan, zena/zana...

- Garai eta ikuspegi jakin baten oihartzun diren formak eta moldeak ere dauden-daudenean utziko dira: esate baterako, *gizon* ez da *gizaki* hitzez ordezkaturiko.
- Nolanahi ere, nahasbide gerta litezkeen aukerak molde estandarizatuetara ekarriko dira; halaxe egingo da, esate baterako, gipuzkeraz sarri nahasten diren *baino* (konparatiboa) eta *baina* (aurkaria) moduko kasuetan.

2.2.3. Morfologikoak

2.2.3.1. Deklinabidea

- Pluraleko ergatiboaren atzizkia *-ak* forman datorrenean, errespetatu egingo da.
- Pluraleko datiboaren jatorrizko formak (*-ai, -er...*) errespetatu egingo dira.
- Gainerako kasuetan ere euskalki moldeak dauden-daudenean emango dira: lagunagaz, mendietarik, etxetikan, aita(re)kila(n)...
- Bizkaierazko testuetako *-a* berezkoaren eta artikuluaeren topaketak ematen duen soinu-elkarketa (*-a + a = -ea*: bokartea, neskearen, mezeari...) errespetatu egingo da.
- Gipuzkerazko testuetan *-a* berezkoa galtzea errespetatu egingo da: jakinduriz, Getarin, aita-amik...
- Apokopeak²⁵ eta sinkopak²⁶ errespetatu egingo dira (adibide gehiago 2.3.2.2. epigrafean). Oin-oharrez argituko dira

²⁵Hitzaren bukaerako letra bat edo beste galtzea: *gerra* (<gerrara). Hainbat autorek forma osoa idazten dute, eta parentesiaz baliatzen dira horretarako: *gerra(ra)*.

hartarako beharrik badago: «*semeak gerra ez joateatik*» [gerra(ra), joatea(ga)tik].

2.2.3.2. *Aditza*

- Esana dago aditz nagusia eta laguntzailea bereiz idatzi behar direla (2.2.1.4.). Neurtitzetan, halere, salbuespenen bat onartuko da inoiz (ikus 2.3.2.2.).
- Aditz laguntzaileko nahiz trinkoko formak, grafia gorabehera, testuan ageri (esan) bezala emango dira. Hartarako premiarik balego, oin-oharrez argituko da hura.
 - dot/det, nintzan, eban/zaban, zun, dezute, jataz, zeizkidan, ziten, zaizko, zatekeiela, zindezaket, zeikan, zazu, zazute, zaiozu, nazkitzu²⁷...; diralako, diran, zitula, nuken, ziteken... (dut, nintzen, zuen, zuen, duzue, zaizkit, zitzaizkidan, zitezen, zaizkio, zitekeela, zintzaket, zitzaion, ezazu, ezazue, iezaziozu, iezazkidazu...; direlako, diren, zituela, nukkeen, zitekeen...).
 - dabila, badakutsa, ziakiten, nindagoke, inoen, dion, ginauden, ekartzu... (dabil, badakuski, zekiten, nengoke, zioen, dioen, geunden, ekarzu...).
- Isoglosa batzuek markatzen dituzten errealizazioei ere beren hartan eutsiko zaie. Esate baterako:
 - emaiten, ukaiten... (-n letraz amaitzen diren aditzen aspektu burugabea adierazteko ekialdeko moldea)
 - joain (> joanen; aditzen aspektu etorkizunekoa)
 - ekarri ezazu, aztertu ezazu... (aditzoina ez markatzeko Hegoaldeko ohitura)
- Aferesiak²⁸ (tutzue, tuzte, zaiozu...) —gorago aipatu ditugun sinkopa eta apokopea ere berdin—, grafia gorabehera, testuan ageri bezala (edo bertsolariak esan bezala) bere hartan emango dira. Oin-oharrez argituko dira hartarako beharrik badago.

²⁶Hitzaren barruko letra bat edo beste galtzea: *joateatik* (< joateagatik). Hainbat autorek forma osoa idazten dute, eta parentesiaz baliatzen dira horretarako: joatea(ga)tik.

²⁷«Eskuminak maiz bidal *nazkitzu* (iezazkidazu) / orain artean bezala» (Bilintx).

²⁸Hitzaren hasierako letra bat edo beste galtzea.

- Tokian tokiko fonetismo bereziak, bestelako arrazoi sendorik tartean ez bada, estandarizatu egingo dira:
 - zeniran²⁹ > zenidan
 - juan > joan
 - dare > daude
 - leguna > leuna

2.2.3.3. *Izenordain eta gisakoak*

Errespetatu, eta grafia gorabehera, bere hartan emango dira:

- hunetzaz, huni...; hoiei; honera, hemendikan...; hortatik
- neri, neretzat, eni...
- batzu, batzuri...; bateri...; bateti....
- behin baten (batean)
- halan, hola

2.3. Hitz neurtuzko testuetako salbuespenak

Tradizioko testuentzat oro har eman diren arauak bete-betean ezartzen dira neurtitzetarako ere, edozein ere delarik testua (olerki, koplak zahar, bertsopaper, bat-bateko bertso, herri-kanta...). Halere, neurria eta errima errespetatu beharrak eta ahozkoaren eta idatzizkoaren artean oreka gordetzeak nolabaiteko morrontza eragiten du. Horrek salbuespen batzuk kontuan hartzea ere eskatzen du; izan ere, Euskaltzaindiak eman dituen arauak estu-estu jarraitzeak ez liguke atarramentu onik ekarriko, guztiz desitxuratuta geratuko bailirateke bertsoen eta kantuen ezaugarriak. Pragmatismoari begira, beraz, salbuespenen eremua da batez ere ongi zedarritu behar dena.

2.3.1. *Alderdi formalak*

- Bertso-lerroak banatzeko bi tradizio daude: Iparraldekoa (puntu osoa lerro bakarrean) eta Hegoaldekoa (hemistikio bakoitza lerro bakarrean). Biak egokiak izanik ere, bigarrena da zabalduena gaur egun gure artean.

Nolanahi ere, *Ortotipografia* liburukian jasotzen denez (49. or.), bertsoak, olerkiak edota abestien letrak lerro betean ere idatz

²⁹ «Begiratutzen nizun guztian / bista kendutzen zeniran» (Bilintx).

daitezke, eta orduan, barra edo zehar-marra erabili behar da bertso-lerroak bereizteko, ohitura lege.

- Baztertzekoa da, oro har, bertso-lerro guztiak letra larriz hasteko ohitura. Ortografia arruntaren arabera egingo da letra larri eta xeheen jokoa (ikus liburukiaren bukaerako adibideak).

2.3.2. *Grafiaren eta formaren egokitzapenean egin beharreko salbuespenak*

2.3.2.1. *Errimak eskatzen dituen moldeak*

Errimak eskatzen dituen moldeak errespetatu egin behar dira, eta gutxienez ahapaldi osoan eutsi behar zaio irizpide-batasunari. Hala, gorago esan den bezala, bertsoaren errimak zenbaitetan fonetismoak gordetzea eskatzen du, eta ezingo dira aldatu (nahiz bokal-inguramenduaren arauak hala eskatu).

Hala gertatzen da herri-kanta honetan, esate baterako:

Txoriñoa, norat hoa
bi hegalez *airian*?
Espainiarat joaiteko
elurra duk *bortian*.
Joanen gaituk alkarreki
hura urtu *denian*.

Txirritaren bertso honetan ere nahitaez egin behar da salbuespena:

Neskazahar bat tentatzen
hasi naiz *lebenguan*;
izan ere, halako
polita *zeguan*.
Umil eta serio
hitz egin *genduan*;
bainan gusto guziak
ez dira *munduan*.

Beste honek, aldiz, errimaren araua estu betetzen du:

Mila zortzirehun hirurogeita
zazpigarrengo *urtean*,
lehenengo trena ikusi nuen
Espainiako *parte*an.
Bide pixka bat bistan pasa ta
inoiz sartua *lurpean*;
perra berriak erantsi *dizte* (dizkiote)
handikan orain *artean*

Errimak ezartzen duen morrontza hori izenburuan islatzea ere gerta liteke inoiz. Halaxe gertatzen da, esate baterako, *Goizian argi hastian* kantuarekin: mantendu beharreko errimaren eta gertu-gertuko hitzaren (hastian/hegian)³⁰ artean kontraesanik egon ez dadin, eragina izenbururaino iristen da³¹.

2.3.2.2. *Neurriak eskatzen dituen moldeak*

Neurriak hartaratutako moldeak errespetatu egin behar dira, silaba kopurua dago jokoan eta. Arau batzuk lehen emanda daude (2.2.3.1. eta 2.2.3.2. epigrafeetan).

- Zenbaitetan, **hitz-kontrakzio** eta **elipsiak**³² onartu egingo dira (lizentziak baitira), eta laburturik (edota bertsolariak esan bezala) idatziko dira. Gardenak direnean —ulergarriak, alegia (parentesi karratuz adieraziak adibideetan)—, inolako markarik gabe utz daitezke; bestela, oin-oharrez balia gaitetzke:

hantxe izan ginen ta ³³	
esan zadazu bai	[iezadazu]
<i>iten</i> dugu	(egiten)
zenbat urte <i>tuzu</i> ?	(dituzu)
habil eta erran <i>izok</i>	(iezaiok)

³⁰Goizian argi *hastian* / ene leiho *hegian*...

³¹Dena dela, bestela ere, izenburuei emaniko arauen ildotik, fonetismoak gordetzera jo beharko litzateke.

³²Goiago aipatutako aferesia, sinkopa eta apokopea.

³³*ta* moldea erabiliko da *eta* juntagailuaren sinkretismo edo aferesi denean; **da* ez da onargarria (29. or.).

<i>gebio</i>	(gehiago)
<i>errain</i>	(erranen)
Tribunaleko nausia / trumoi artetik jausia	[nagusia]
Anaia, nahi duzua / <i>emazteik</i> erosi?	(emazterik)
<i>mendian</i> edertasuna	(mendiaren)
lagunakin etorri	[lagunarekin]
Gaztelupeko sagardoakin	[sagardoarekin]
lez (legez), ba (bada), be (bere), aina (adina)...	

- Berdin gertatzen da **luzapenekin** ere, askotan forma dialektalak baitira, eta errespetatu beharrekoak ondorioz. Esan edo abestu eran idatziko dira, beraz, eta argibiderik behar badute, oin-oharreakin argituko dira:

harek	[hark]
egondu zara	[egon]
Bihotz guztira banatutzen zait / halako gauza triste bat	[banatzen]
Zure ondoan maitatuz / besterikan ez nuke nahi	[besterik]

- Inoiz **apostrofoaren** (´) premia izan daiteke:

—*Agur t´erdi* moduko esapideetan

—*Ere* lokailuaren jokoan. Elementu enklitiko gisa jokatzen duenez (hots, aurreko hitzari loturik *esaten* denez), kontrakzioan eba-kitzen da maiz. Adierazle egokia da orduan apostrofoa:

- ▶ *lo´re* (lo ere)
- ▶ *hi´re* (hi ere)
- ▶ *gabe´re* (gabe ere)
- ▶ *bat´e* (batere / bat ere)
- ▶ *gaur´e* (gaur ere)
- ▶ *berak´e* emango dizkit (berak ere)

- **Parentesi karratua** erabiliko da beste zenbaitetan:

—Ahozko moldean emaniko zenbait aditz-elkarketa markatzeko:

- ▶ desiratze[n d]izut³⁴
- ▶ pentsatze[n d]u
- ▶ ateratze[n d]izkio
- ▶ Txirritak entzungo [d]itu
- ▶ esan behar [du]zu egia

³⁴Horietan, dena dela, bada beste aukera bat ere argialetxeentzat: sinalefa-marka luzea, ahoskatzen ez diren elementuak bere barnean bilduz: *desiratzen dizut*.

Dena dela, aditz trinko modura esan edo abesten direnak (agintera moldean datozenak, hain zuzen), bere hartan idatziko dira:

begiraiozun, ekarriozu, entzuidazu, lagunduidazu...

—Kontrakzio nabarmenak adierazteko. Nolanahi ere, unean-unean aztertu beharko da zein den irtenbiderik egokiena: parentesi karratuaren moldea erabili ala ahozko hizkuntzaren formatik gertuenekoa idatzi eta oin-oharraren bidez eman hori euskara batuan³⁵:

▶ (...)

pusk[a b]ate[ra]ko³⁶ konbidatua
badezu Txirrita.

▶ Har[tu] eta ez ahal da / sarturen serora

▶ beti jarraikiren zait zur[e] amodioa.

▶ zur[e] artatzez, zerbitzatzez et[a] onestez kanpora

Hala ere, belarriak erraz ohartarazten baitu —eta horrenbestean irakurleari dagokio interpretatzea—, inolako **markarik ez jartzea** hobesten da honelakoetan:

▶ **Aspirazioa** dagoenean. Esate baterako, hitza silaba bitan [za(h)ar/le(h)en] ala batean [zar/len] ebaki behar den (edo gehiago hitza lautan ala hirutan [geyago]; edo ohi edo nahi bitan ala batean)³⁷.

▶ **Beheranzko diptongoak** ere ez dago zertan markatu. Horiek euskaraz beti silaba batean ahoskatzen dira, eta ez dute onartzen **dieresirik**³⁸:

*za.itut, *niha.ur.

³⁵Kontrakzio oso nabarmenetan, bestelako irtenbideren bat ere erabil liteke inoiz; ikus, esate baterako, P.M. Otañoren *Amerikara noa* (51. or.).

³⁶Beste aukera honako hau da: *puskateako* (> *puska baterako*, oin-oharrean).

³⁷Bertsoetan ez, baina kantuetan, zalantzaren bat dagoenean, lotura-markaren bat (sinalefa-marka edo) erabil daiteke.

³⁸Diptongoa apurtzea da dieresia.

- ▶ Ezta *sineresia*³⁹ eta *sinalefa*⁴⁰ egitean ere. Bertsolaritzako tradiziozko moldera biltzen gara horretara:

goazen, *etxe**ko**andrea*, *amodio*

*ardo**a* *edaten* *hobeki*

Kantutegietan-eta, dena dela, oso ohikoa da horrelakoak sinalefaren lotura-markaz adieraztea, eta argitaletxeek aukeran dute hala adieraztea bokal bikotearen elkarte fonetiko hori:

*ardo**a* *edaten* *hobeki*

ama *borrek* *berak* *topa* *dezala*

Iturrira, *Bartolo*, / *nahi* *badezu* *etorri*

- **Ezkero** partikula. Neurrian aldaketarik eragiten ez duen heinean, modu estandarrean idatziko da: *joanez gero* / **joan ezker*o (5 silaba)⁴¹. Osterantzean, *esan* edo *kantatu bezala* idatziko da *ezker*o: *etorritz gero* (5) ≠ *etorri ezker*o (6).

³⁹Berez diptongoa ez dena silaba bakarrean ematea da *sineresia*.

⁴⁰Hitz baten azkeneko bokala eta hurrengoaren lehenengoa silaba batean ematea.

⁴¹Nolanahi ere, *ezker*o bera ere forma estandarra da hainbatetan (*bibar ezker*o, *zazpiak ezker*o...).

ERANSKINAK

1. Hainbat eredu, EIMAre irizpideok aplikatuta

1.1. Ohar bi

1. Batzuetan, azkenean gure proposamenaren arabera eman aurretik, jatorrizkoan nahiz gerora erabilitako grafiak ere emango ditugu adibide hauetan.
2. Testuetako eta kantuetako oin-oharrak ez dira beti grafiaren ingurukoak soilik. Liburuki honen hasierako irizpideetan adierazi bezala, zehar-laguntza eta testu-inguru historiko eta linguistikoak eskaintzen dira, duten balio didaktikoagatik.

1.2. Ereduak

1.2.1. Milia Lasturkoaren eresia

Garibaik (1533-1599) jasoriko eresia da. (E)Milia Lasturkoa, Peru Gartziarekin ezkondurik, Arrasatera joan zen bizitzera. Han, haur egitean, hil egin zen gazterik. Alarguna bigarren aldiz ezkonduko zelako esamesa zabaldu zen auzoan (lehen andregai izandako Marinarekin, hain zuzen ere). Hileta eguneko bazkaritan zirela, Miliaren ahizpak kantatutako eresiaren lehen ahapaldiak dira hauek.

Cer ete da andra erdiaen çauria?
Sagar errea, eta ardao gorria.
Alabaya, contrario da Milia:
Azpian lur oça gañean arria.

Lastur-era bear doçu, Milia.
Ayta jaunac eresten dau elia,
Ama andreac apaynquetan obia.
Ara bear doçu, Milia.

Iausi da cerurean arria,
Aurquitu dau Lastur-en torre barria,
Edegui dio almeneari erdia.
Lastur-era bear doçu, Milia.
(...)

Zer ete da andra erdiaen¹ zauria?
Sagar errea eta ardao gorria.
Alabaia², contrario da Milia;
azpian lur hotza, gainean harria.

Lasturrera behar dozu, Milia:
aita jaunak eresten dau elia³
ama andreak apainketan hobia⁴;
hara behar dozu, Milia.

Jausi da zerurean⁵ harria,
aurkitu dau Lasturren torre barria,
edegi⁶ dio almeneari erdia:
Lasturrera behar dozu⁷, Milia.
(...)

Esteban Garibai, *Oroitzapenak* (Memorias)

¹erdiaen = erdi[tu]aren, ume egin berriaren

²alabaia = alabaina

³eresten dau elia = eraisten, jaistarazten (biltzen) du ganadua

⁴apainketan hobia = apaintzen [du] hilobia

⁵zerurean = zerutik

⁶edegi = kendu

⁷Lasturrera behar dozu = Lasturrera [etorri] behar duzu

1.2.2. Kontrapas

Bernart Etxepareren *Linguae Vasconum Primitiae* (“Euskararen hastapenak”) liburuan, 1545, ageri den euskararen laudoriozko kantu alai eta baikorra.

Contrapas	Kontrapas
Heuscara ialgui adi campora	Euskara, jalgi hadi kanpora
Garacico herria Benedica dadila Heuscarari eman dio Behar duyen thornuya. Heuscara ialgui adi plaçara	Garaziko herria benedika dadila; euskarari eman dio behar duen tornua ¹ . Euskara, jalgi hadi plazara.
Berce gendec vste çuten Ecin scriba çayteyen Oray dute phorogatu Enganatu cirela. Heuscara ialgui adi mundura	Bertze jendek uste zuten ezin [e]skriba zaiteien. Orai dute forogatu enganatu zirela. Euskara, jalgi hadi mundura.
Lengoagetan ohi inçan Estimatze gutitan Oray aldiz hic behar duc Ohoria orotan. Heuscara Habil mundu guçira	Lengoaietan ohi hintzan estimatze gutitan; orai aldiz hik behar duk ohorea orotan. Euskara, Habil mundu guzira.
(...)	(...)

¹tornua = maila; [tornua], balio fonetikoarekin, Etxepareren ahoskera moldean.

1.2.3. Donzellatxo linda damea

Joan Perez Lazarraga (1548?-1605) arabarraren eskuizkribua.

Donzellacho linda damea
flordelisea çara çu
nic çuri on dereiçut baina
çuc ni erruqui ez nauçu
amaren seme bacoça naiz ta
arren ondo arr naroiçu
ama enea seme бага
çuc yfinico al doçu
ama eneaen seme bageaz
oy çuc çer probechu doçu
lau urtebete euren gabaquin
çeure onetan naucazu
ene laztana ene lindea
nay doçuna eguiçu

Donzellatxo linda damea,
flordelisea¹ zara zu;
nik zuri on dereitzut², baina
zuk ni erruki ez nauzu.
Amaren seme bakoitza³ naiz ta,
arren, ondo har naroiçu⁴;
ama enea seme бага⁵
zuk ifiniko al dozu?
Ama eneaen seme bageaz⁶,
oi, zuk zer probetxu dozu?
Lau urtebete euren gabakin
zeure onetan⁷ naucazu;
ene laztana, ene lindea,
nahi dozuna egizu.

¹flordelisea = «flor de lis» > lis lorea

²dereitzut = on deritzut, maite zaitut

³bakoitza = bakarra

⁴har naroiçu = har nazazu, hartu ohi nauzu

⁵bagá = gabe, barik

⁶bageaz = gabeaz (seme faltaz)

⁷onetan = oinetan

1.2.4. Burlatzen naiz Garibaiez

Klaberiaren olerki hau Joanes Etxeberri Ziburukoaren *Elizara erabiltzeko liburuan* ageri da, 1636.

Burlatzen naiz Garibaiez,
Bai halaber Etxabez,
Zeñak mintzatu baitire
Erdaraz Eskaldunez.

Ezen zirenaz geroztik,
Eskaldunak hek biak,
Eskaraz behar zituzten
Egin bere historiak.

Eskaraz egin ditutzu
Etcheberri, zure obrak,
Ohoratu nahiz zeure
Ahalaz herritarrak

Adibide honetan, bertsoak, olerkiak edota abestiak jasotzeko EIMaren estilo-liburu honen *Ortotipografia* liburukian onarturik dagoen beste aukera baliatu dugu ahapaldi hauek jasotzeko: lerro betea eta zehar-marra:

Burlatzen naiz Garibaiez / bai halaber Etxabez / zeinak mintzatu baitire / erdaraz eskaldunez. / Ezen zirenaz geroztik / eskaldunak hek biak, / eskaraz behar zituzten / egin bere¹ historiak. / Eskaraz egin ditutzu, / Etxeberri, zure obrak, / ohoratu nahiz zeure / ahalaz herritarrak.

¹bere = beren

1.2.5. Zeruko Loria

Pedro Agerre Axular, *Gero*, «Gomendiozko karta», 1643

Jatorrizkoa

CERVCO LORIA

NEVRE iaun maitea, ioan çatçaizquit lurretic, baiña ez gogotic, eta ez bihotzetic. Heldunintcen. Ezterautaçü iguriqui. Ordea eneac dira faltac, enea da hobena. Guerotic guerora ibilinaiz, eta hala dabillanari, guerthatcen ohi çaicana, eguin çait niri ere.

Baiña guztiarequin ere, neure obligacino handiec, ontafun errecibituec, eta bethi ere, ene alderacotçat, obrequin batean, erakutfi duçun vorondate vorondatetfuac, ezterautate vtzen, ondotic bedere, çutçaz orhoitçapen eguin gabe, liburutto hunen, camporat atheratceco, aufartciaren hartcera.

L. Villasanteren ortografia-moldaera

ZERUKO LORIA

Neure iaun maitea, ioan zatzaizkit lurretik, baiña ez gogotik, eta ez bihotzetik. Heldu nintzen. Ezterautazu iguriki. Ordea eneak dira faltak, enea da hobena. Gerotik gerora ibili naiz, eta hala dabillanari gerthatzen ohi zaikana egin zait niri ere.

Baiña guztiarekin ere, neure obligazino handiek, ontasun errezibituek, eta bethiere, ene alderakotzat, obrekin batean, erakutsi duzun borondate borondatetsuak, ezterautate utzten, ondotik bedere, zutzaz orhoitzapen egin gabe, liburutto hunen, kanporat atheratzeko, ausartziaren hartzera.

Gure moldera

ZERUKO LORIA

Neure jaun maitea, joan zatzaizkit lurretik, baina ez gogotik, eta ez bihotzetik. Heldu nintzen. Ez derautazu iguriki¹. Ordea, eneak dira faltak, enea da hobena. Gerotik gerora ibili naiz, eta hala dabilanari gertatzen ohi zaikana egin zait niri ere.

Baina, guztiarekin ere, neure obligazino handiek, ontasun errezibituek, eta betiere ene alderakotzat obrekin batean erakutsi duzun borondate borondatetsuak, ez derautate uzten, ondotik bedere, zutzaz oroitzapen egin gabe liburutto hunen kanporat ateratzeko ausartziaren hartzera.

¹ez derautazu iguriki = ez didazu itxaron

1.2.6. Bi ama-alaba

Piarres Topet *Etxahun* (J. Haritzelhar, *L'oeuvre poétique de Pierre Topet-Etxahun, Euskera*, 1970).

Bi ama-alaba

Barkoxen badira
Bi ama alhaba;
Algarri segretien khuntatzen ardüra.
Hek uste gabe heltü, haier beha zena,
Etxahun xaharra,
Jinkuaren haurra.
Alhaba amari
Zen erraiten ari:
«Mündi'ari zitazüt bethi trüfaz eni,
Erraiten beteitate: tôu pay qu'ey tôu payrî»
Zer othe da hori? (bis)
Auxilik alhaba!
Hori dünn mardalla!
Hitzaz oküpü ondun hil ziña senharra;
Hamar hilabeteren büirin, hi jin haurra
Harek egin obra,
Hirur hortzekila!
Hamar hilabete nin,
Sorthü nündüzünin!
Enila hura aita jarten niz beldürrin,
Aiei hau doloria eta ezin jakin
Züganik aita nur nin! (bis)
Hire egüzaita,
Zer gizun xarmanta!
Hareki бүрүз бүрү jan diñagü zopa;
Ordin danik badiñat bai nik bethi lotsa
Hunki zeitan kota (bis)

Bi ama-alaba

Barkoxen badira
bi ama-alaba;
algarri segretuen kuntatzen ardura.
Hek uste gabe heltu, haier beha zena,
Etxahun xaharra,
Jinkoaren haurra.
Alaba amari
zen erraiten ari:
«Mundua ari zitazut¹ beti trufaz eni,
erraiten beteitate: tôu pay qu'ey tôu payrî»²
Zer ote da hori? (bis)
Hau³ isilik, alaba!
Hori dun mardaila!⁴
Hitzaz okupu ondun⁵ hil zina⁶ senarra;
hamar hilabeteren burin⁷, hi jin, haurra.
Harek egin obra,
Hirur hortzekila!
Hamar hilabete nin⁸,
sortu ninduzunin!
Ez nila⁹ hura aita jarten niz beldurrin,
Ai-ei, hau dolorea eta ezin jakin
zukanik aita nur¹⁰ nin! (bis)
Hire eguzaita¹¹,
zer gizon xarmanta!
Hareki buruz buru jan dinagu zopa.
Ordundanik badinat bai nik beti lotsa
hunki zeitan kota¹² (bis)

¹zitazut = zait (zuka emanda)

²Biarnoeraz dator: «hire aita hire aita pontekoa dun».

³Hau isilik = hago isilik

⁴mardaila = kalumnia

⁵okupu ondun = haurdun [geratu] ondoan (ondoren)

⁶hil zina = hil zen (hil zunan)

⁷burin = buruan (< bürian)

⁸nin = nuen

⁹nila = nuela

¹⁰nur = nor

¹¹eguzaita = aita pontekoa

¹²kota = gona

1.2.7. Urxapal bat

Piarres Topet *Etxabun* (J. Haritzelhar, *L'oeuvre poétique de Pierre Topet-Etxabun, Euskera*, 1970).

Urx' apal bat

Ürx'aphal bat badügü herrian trixterik,
Nigarrez ari düzü kaloian barnetik,
Bere lagun maitiaz beit'izan utzirik:
Kontsola ezazie, ziek adixkidik.

Oi!, ene izaitia dolorez betherik!
Mündian ez ahal da ni bezañ trixterik,
Ni bezala maitiak traditü dianik,
Habil Amodiua, hürrün ene ganik.

Traditü zütüdala deitazüt erraiten;
Bata bezañ bestia biak akort ginen,
Ene bihotza düzü zuri bethi egonen:
Kitatü behar zütüt lotsaz etzekuen.

(...)

Thunba bat nahi dizüt lürpian ezarri,
Ene khorpitz trixtia gorde mündiari,
Ene ixter begiak ditian liberti:
Akort izanen zira zü ere haieki.

Urxapal bat

Urxapal bat badugu herrian tristerik,
nigarrez ari duzu kaloian¹ barnetik,
bere lagun maitez beit izan utzirik²:
Kontsola ezazie, zuek adiskidik.

Oi!, ene izaitea dolorez beterik!
Munduan ez ahal da ni bezain tristerik;
ni bezala maiteak traditu dianik³.
Habil, Amodioa, urrun eneganik.

Traditu zutudala⁴ deitazut⁵ erraiten;
bata bezain bestea biak akort ginen;
ene bihotza duzu zuri beti egonen:
kitatu⁶ behar zutut lotsaz etzekoen.

(...)

Tunba bat nahi dizut lurpean ezarri,
ene korputz tristea gorde munduari,
ene izterbegiak ditian liberti:
Akort izanen zira zu ere haieki.

¹kaloian = kaiolaren

²beit izan utzirik = bait izan utzirik, izan baita utzirik.

³dianik = duenik

⁴zutudala = zaitudala

⁵deitazut = didazu

⁶kitatu = utzi, laga

1.2.8. Nere etxea

Joan Batista Elizanburu, *Euskal Erria*, 1883-8 liburua.

Nere etchea

Ikusten duçu goicean,
Arguia hasten denean,
Menditto baten gainean,
Etche ttipitto, aintcin churi bat:
Lau haitz ondoren erdian,
Chacur churi bat atean,
Ithurriño bat aldean
Han bici naiz ni bakean.

Nahiz ez den gaztelua
Maite dut nic sor lekhua:
Aiten aitac hautatua.
Etchetic campo çait iduritzen
Nombeit naizela galdua:
Nola han bainaiz sorthua,
Han utzico dut mundua
Galtcen ez badut zenzua.

(...)

Goicean hasiz lanean
Arratsa heldu denean,
Nausi naiz mahainean;
Guiristino bat ona dut hartu
Nic emastea hartcean,
Ez du mehe egunean
Sarthuco uste gabean
Chingar heçurric eltcean.

Nere etxea

Ikusten duzu goizean¹,
argia hasten denean,
menditto baten gainean,
etxe ttipitto, aintzin xuri bat,
lau ha[r]itzondoren² erdian,
xakur xuri bat atean,
iturriño bat aldean:
han bizi naiz ni bakean.

Nahiz ez den gaztelua,
maite dut nik sorlekua:
aiten aitak hautatua.
Etxetik kanpo zait iduritzen
nonbeit naizela galdua:
nola han bainaiz sortua,
han utziko dut mundua,
galtzen ez badut zentzua.

(...)

Goizean hasiz lanean,
arratsa heldu denean,
nagusi naiz mahainean.
Giristino bat ona dut hartu
nik emaztea hartzean;
ez du mehe-egunean³
sartuko uste gabean
xingar-hezurrik⁴ eltzean.

¹Lehen begiratuan, errimak ukitu beharra dagoela dirudi, *erdian* horen eraginez (*goizian*, *denian*...); baina ez da halakorik. Errima ez da *-ean* edo *-ian*, *-an* soilik baizik.

²*baitzondoren* = haritzondoren (iritzi batzuen arabera); haitz ondoren (beste batzuen iritzian).

³mehe = barau

⁴xingar = urdai

1.2.9. Kontxesirentzat

Bilintx, *Euskal kantak* (Euskaltzaindia, 1960).

Kontxesirentzat

Kantatutzero indar aundiko
desio batek narama
Kontxesi zuri nai dizut eman
merezia dezun fama
gure probintzi Gipuzkoakuan
igualik gabeko dama
berinkatua izan derilla
zu eman zinduen ama

Zedorrek uste etzenuela
egon nintzaizun begira
lendabiziko oñetara, ta
urrena berriz gerrira
oñak dituzu txiki politak
gustagarriyak txit dira
gerriyak berriz eman litzazke
kana bat zintak bi jira

Andik urrena ipiñi nizun
erreparua petxura
orduantxen bai eman nizula
aingeru baten itxura
Jainkoak berak deitu izan balit
iyo nerilla zerura
zure ondolik joan biharrak
emango zidan tristura

Ondoren jarri nitzan denboran
begiratuaz lepora
bihotzak salto egiten ziran
irten nayian kanpora
irten ta zuzen badakit zierto
juango zan zure kolkora
nik jakitera nai zenuela
utziko nion gustora

¹Originalekoa erratua da: *gerrian* behar du, ez *gerriak*.

Kontxesirentzat

Kantatutzero indar haundiko
desio batek narama;
Kontxesi zuri nahi dizut eman
merezia dezun fama.
Gure probintzi Gipuzkoakoan
igualik gabeko dama:
bedeinkatua izan dedila
zu eman zinduen ama.

Zerorrek uste ez zenuela
egon nintzaizun begira;
lehendabiziko, oinetara, ta
hurrena, berriz, gerrira.
Oinak dituzu txiki-politak,
gustagarriak txit dira;
gerrian¹, berriz, eman litzazke
kana bat zintak bi jira.

Handik hurrena ipini nizun
erreparoa petxura.
Orduantxen bai eman nizula
aingeru baten itxura.
Jainkoak berak deitu izan balit
igo nedila zerura,
zure ondolik joan beharrak
emango zidan tristura.

Ondoren jarri nitzan denboran
begiratuaz lepora;
bihotzak salto egiten zidan
irten nahiean² kanpora.
Irten ta zuzen, badakit zierto,
joango zan zure kolkora.
Nik jakitera nahi zenuela,
utziko nion gustora.

²nahiean = nahian.

1.2.10. Norteko trenbideari

Txirrita, 1931.

Norteko trenbideari aste ontan Txirritak jarriyak

Naparruatik ardo-karraio
itzai asko zan ikusi,
prankok bazauzkan iri koskorrak
beren kollare ta guzi;
zurezko ardatzak lumerarekiñ
al zan maizena iyurtzi;
denbora artan Pantorrill zuten
karreteruen nagusi.

(...)

Modu orretan jarri zuenak
Norteko ferrokarrilla,
jakinduriya aundiya zuen,
entendimentu abilla;
gizonik eziñ asi liteke
zaldi obiaren billa:
goizian irten Irundik eta
illuntzerako Madrilla.

Norteko trenbideari

Nafarroatik ardo-karraio
itzai asko zan ikusi,
prankok bazauzkan idi koskorrak
beren kollare¹ ta guzi;
zurezko ardatzak lumerarekin²
ahal zan maizena igurtzi;
denbora hartan Pantorril zuten
karreteroan nagusi.

(...)

Modu horretan jarri zuenak
Norteko ferrokarrilla³
jakinduria haundia zuen,
entendimentu abila;
gizonik ezin hasi liteke
zaldi hobearen bila:
goizean irten Irundik eta
iluntzerako Madrila.

¹kollare = lepoko, iduneko

²lumerarekin = (balearen) gantzarekin, koipearekin

³ferrokarrilla = trenbidea

1.2.11. Amerikara noa

P. M. Otaño.

Amerikara noa
nere borondatez,
aspertu naizelako
hemengo suertez;
honetara ezkerro
joan bi'et nahi t'ez¹
hemen gelditze'ianak²
ondo bizi bitez.

Lehenago're seme bat
badet Amerikan,
hogeï urte badira
joan zala hemendikan.
Hargana bilatutzen
badek biderikan,
esaiok bizi dala
aita oraindikan.

¹joan bi'et nahi t'ez / joan bi[har] [d]et nahi [e]t[a] ez = joan behar dut nahitaez

²gelditze'ianak / gelditze[n] [d]i[r]anak = gelditzen direnak

1.2.12. Izotz ondoko eguzki

Xabier Lizardi, 1931.

Izotz-ondoko eguzki

Izotz-ondoko eguzki,
neguaren parre:
olerkariak noizpait
iri gorazarre.
Emeki duk itxaroz
piztu garai-larre:
udaberri-lamiak
larreon batzarre.

Bêtik nator, ibarrak
izoztuta utziaz.
Mendia yaiez dago
urrezko yantziaz.
Aren parrea dadat
irrika biziaz,
gozatua baitu gaur
ezti bereziaz.

Udalênak irria
oi-du zoro ozena;
Udak, aragikoia;
udazkenak, bena;
negu-gau ozkarbien
izotz-ondorena,
berriz, bakarra duzu;
denetan emeena!

Izotz ondoko eguzki

Izotz ondoko eguzki,
neguaren parre:
olerkariak noizpait
hiri gorazarre.
Emeki duk itxaroz¹
piztu garai-larre:
udaberri-lamiak
larreon batzarre.

Behetik nator, ibarrak
izoztuta utziaz.
Mendia jaiez dago
urrezko jantziaz.
Haren parrea dadat²
irrika biziaz,
gozatua baitu gaur
ezti bereziaz.

Udalehenak irria
ohi du zoro ozena;
Udak, haragikoia;
udazkenak, bena³;
negu-gau oskarbien
izotz-ondorena,
berriz, bakarra duzu:
denetan emeena!

¹itxaroz = itxaropenez

²dadat = edaten dut

³bena = benetakoa, serioa

(...)

Izotzak estali zun
gure Euskalerría;
mintzo ozenak zabaldu
berbizkun-berria.
Itzal-zokondoetan
lore, izotz-bitxia;
baña gañetaz ari
yauntzen eguzkia.

Izotz-ondo. Neguak
parre eme. Gizadi
larria gaillurreruntz,
muñoak mailladi.
Gazte sail kementsua
goraño badadi,
izozpetik eguzkik
jare dik Euskadi!

(...)

Izotzak estali zun
gure Euskal Herria;
mintzo ozenak zabaldu
berbizkun⁴ berria.
Itzal-zokondoetan
lore, izotz bitxia;
baina gainetaz ari
jauntzen⁵ eguzkia.

Izotz ondo. Neguak
parre eme. Gizadi
larria⁶ gailurreruntz,
muinoak mailadi.
Gazte sail kementsua
goraino badadi⁷,
izozpetik eguzkik
jare⁸ dik Euskadi!

⁴berbizkun = berpizkunde, berpizte

⁵jauntzen = (ari da) nagusitzen

⁶gizadi larria = gizatalde ugaria

⁷badadi = (iristen) bada

⁸jare = jare egin, libratu

1.2.13. Agur, Euskadi

Estepan Urkiaga *Lauaxeta*, 1937.

Agur, Euskadi

Agur, Euskadi, Jaunak naroa
Aberri eder argira.
Neure negarrak jarion neuzan
zeure mendiai begira.

Seme bat zeukan, baña etsayak
kendu eutsoen biotza;
soin ederrera ixuri yakon
mayetz bateko goiz otza.

(...)

Eriotz deuna aurean daukot,
ziñistu bada, euzkoa:
Euskadi azke izan daitean
zaindu Josu'ren legea.

(...)

Eder yatazan euzko bazterrak,
eder itxaso zabala;
baña oraintxe ederrago yat
eriotz onen itzala!

Agur, Euskadi¹

Agur, Euskadi, Jaunak naroa
aberrri eder argira.
Neure negarrak jarion neuzan²
zeure mendiai³ begira.

Seme bat zeukan, baina etsaiak
kendu eutsoen bihotza;
soin ederrera isuri jakon
maietz bateko goiz hotza.

(...)

Heriotz deuna aurean daukot.
Sinistu, bada, euskoa:
Euskadi aske izan daitean
zaindu Josuren legea⁴.

(...)

Eder jatazan eusko bazterrak,
eder itsaso zabala;
baina oraintxe ederrago jat
heriotz honen itzala!

¹*Euzkadi* (*euzko*), ohitura aranistako moldea

²jarion neuzan = jariatu nituen, egin nituen

³*mendiai* = mendiei

⁴Josuren legea = Jesusen legea

1.2.14. Goizian argi hastian

Pierre Bordazaharre *Etxahun Iruri*, 1908-1979.

Goizian argi hastian

Goizian argi hastian,
ene leiho hegian¹,
txori bat pausatzen da eta
goratik hasten kantan.
Txori edderra², hain alegera,
entzuten haidanian³,
ene bihotzeko tristura
laster duak⁴ aidian.

Ene txoririk maitena,
zertaz jin hiz⁵ nigana?
Iratzarrazi⁶ nialarik
ametsik edderrena.
Jinik hain goizik, uste hiena⁷
baniala⁸ anitz pena?
Ez, ez, habil kontsolatzera
malerusago dena.

¹hegian = ertzean

²edderra > [eijerra] ahoskatzen da Zuberoan

³entzuten haidanian = entzuten haudanean

⁴duak = zoak (*doa*, hitanoz)

⁵jin hiz = etorri haiz

⁶iratzarrazi = iratzarrarazi

⁷uste hiena = uste al huen

⁸baniala = banuela

1.2.15. Neska ontziratua (Isabelatxu)

Mendebaldeko euskal baladak

Neska ontziratua (Isabelatxu)

Isabelatxu, Isabelatxu
arren esan bat eidazu
atian dauen kantore orri
etor dila esaiozu.

Egun on asko euki dizule
ontziko maisu gaztia
Alango asko ekar dizule
linde damatxu gaztia

Aitek eta amak bialtzen neude
au kantatxuau ikastera.
Au kantatxuau ikis nai bozu
erdu neurekin bordera.

(...)

Lobedartxu bet ipini neuntsen
bular biaren erdian
linde damia loak daroa
bosteun legoa bidian.

(...)

Eroan naizue, eroan naizue
aiten d'amaren errire.
Aiten d'amaren errire joaten
bosteun legoak bear dire.

(...)

Untziko maisu gaztea
badezu kainabetea?
Ezteukat kainabetarik baina
emongo deusut saflea.

Neska ontziratua (Isabelatxu)

—Isabelatxu, Isabelatxu,
arren, esan bat eidazu:
atean dauen¹ kantore² horri
etor dila³ esaiozu.

—Egun on asko euki dizule⁴,
ontziko maisu⁵ gaztea!

—Halango asko ekar dizule,
linde damatxu gaztea!

—Aitak eta amak bialtzen neude⁶
hau kantatxoau ikastera.

—Hau kantatxoau ikis nahi bozu⁷,
erdu⁸ neurekin bordera⁹.

(...)

Lo-bedartxo bat ipini neuntsen
bular biaren erdian;
linda damia loak daroa
bostehun legoa bidian.

(...)

—Eroan naizue¹⁰, eroan naizue
aiten t'amaren¹¹ herrira.

—Aiten t'amaren herrira joaten
bostehun legoak behar dira.

(...)

—Untziko maisu gaztea,
badezu kainabetea?

—Ez deukat kainabetarik baina
emongo deusut saflea¹².

¹dauen = dagoen

²kantore = kantari

³etor dila = etor dadila

⁴eduki dizule = eduki dizula (eduki dezazula)

⁵maisú = kontramaisu

⁶bialtzen neude = bidaltzen naute

⁷ikis nahi bozu = ikasi nahi baduzu

⁸erdu = zatoz

⁹bordera = ontzi barrura

¹⁰eroan naizue = eraman nazazue

¹¹aiten t'amaren = aitaren eta amaren

¹²saflea = sablea

1.2.15. Bertsolari Txapelketaren Finala, 2005

- Jon Maia eta Amets Arzalluz etxea erosi berri duen bikote gaztea dira. Jon Maiak emana da honako hau:

Paper guztiak aurrean daude;
Amets, hurbildu parera;
une honetan hastera doa
urte luzeko karrera.
Ene! Hauxe da konpromisoa!,
sakon-sakona, gainera!
Ez elizatik, ez zibiletik,
bankotik ezkonduko gara.

- Maialen Lujanbio eta Unai Iturriaga. Hiru umeren guraso dira, eta aspaldiko partez asteburu osoa bakarrik pasatzeko aukeran dira. Maialenek emana da segidako hau:

Ezta bat eta, ezta bi ere;
hiru ta hiru, da hiru;
hiru neke eta hiru lan-karga
bider hiru, zenbat diru.
Umeak nola gainetik kendu
pentsatzen gabiltz beti gu;
orain bakarrik geratu eta
ia zer ein ez dakigu.

- Kartzelakoa: «Aspaldiko partez bi begiak busti zaizkizu». Andoni Egañarenak dira hauek:

Atzo arratsaldez muxu emanda
han utzi nitun etxean.
«Benga, aitatxo, gogoarekin»,
semeak ate ertzean;
andreak, berriz, irripartxo bat
ere semea atzean.
«Saiatuko naiz», agindu nien
nere aldarte motzean.
Hemen eguna igaro eta
zortzietan arratsean
nere burua hor sentitu dut
oso modu narratsean.
Izena entzunda, eztenkada bat
sentitu dut bihotzean,
beti lehena izandako hau
zortzigarren geratzean.

Zazpigarrena ta seigarrena
esan dituzte xuabe;
gero, zortziok zutitu gara,
zortzi lagun ta zutabe.
BECeko hau zen bertsolarien
helburu eta aldare;
besteak haundi, kikara ziran,
eta ni, berriz, titare.
Nire Olinpo uste nuena
bilakatu zait urkabe;
zerrenda hori entzundakoan,
ene, zenbat atsekabe!
Barrun mina sentitu det, bai,
sentitu det, ta halare,
momentu hori aixe pasa dut
malkorik isuri gabe.

Jende aurrean ahal dan moduan
mantendu dut, bai, kontrola:
horren gogorra izango zenik
ez nuen uste inola;
gerta liteke haundi-usteko
kaxkarraren parabola.
Zarautza joan naiz, burumakurka
erdi etsirikan hola;
pentsatzen nuen, hau kultura da,
gurea ez da kirola,
eta horrekin baretzen nuen
barrunpeko bihotz-zola.
Lehenen, ttantta bat; gero, bi ttantta;
azkenik, malko-uhola.
Nere semeak hala esan dit:
«Aita, ez dio ajola».

2. Jatorrizko grafia egungo euskal grafiara ekartzeko aldaketak

Jatorrizko grafia egungo euskal grafiara ekartzeko, aldaketa hauek ezarri dira¹:

Jatorrizkoa	Estandarra	Adibidea
Gue	ge	Guero > Gero
gui	gi	cereguiñac > zereginak
qu	k	egoquitu > egokitu
q	k	devotaq > debotak
v	b	vicitza > bizitza
mp	np	composatua > konposatua
mb	nb	lombizico > lenbiziko
ce	ze ²	cereguiñac > zereginak hilceco > hiltzeko
ci	zi ²	vicitza > bizitza
ca	ka	pecatua > pekatua
co	ko	composatua > konposatua
cu	ku	escual > eskual (euskal)
cc	k	occupatione > okupazione
c	k	instructioneac > instrukzioneak
ç	z ²	eliça > eliza
ss	s	necessario > nezesario
ch (Hegoaldeko idazleetan)	tx	echeco > etxeko
ch (Iparraldeko idazleetan)	x	ichtorio > ixtorio
tch	tx	provetchosac > probetxosak
-tione	-zione	devotione > debozione
,	()	Ipiña'tarren > ipiñatarren

¹EIMAren *Onomastika* liburukitik (65. or.) zuzenean aldatu da pasartea hona.

²Txistukariak uniformizatu eta zuzendu egingo dira.

Jatorrizkoa	Estandarra	Adibidea
y (hitz-hasieran)	j	yakin > jakin
i (gehi bokala, hitz-hasieran)	j	iauna > jauna, iesus > jesus
y (bokal artean)	i	jayoterri > jaioterri